

POVIJEST SIRSKJE CRKVE.

(JAKOBITI — SIRCI.)

Msgr. Dr. Kamilo Dočkal.

SUMMARIUM.

Absoluto tractatu de Nestorianis auctor ad tractanda fata Monophysitarum progreditur. Hunc in finem primum origo novae periculosae haeresis, cujus initiator Eutyches Abbas Constantinopolitanus, primi vero propagatores Dioscurus patriarcha Alexandrinus et Abbas Barsumas Syrus erant, describitur. Crimen, a Dioscuro et Barsumas in Latrocinio Ephesino a. 449. patratum, in Concilio oecumenico IV. Chalcedone a. 451. celebrato, ubi nova haeresis unam tantum naturam in Christo docens condemnata, reparatum est. Utriusque concilii fata fusius exponuntur. Contra decreta Concilii Chalcedonensis monachis haereticis instigantibus oppositio vehementissima et sanguinea in Palaestina, Syria necnon Aegypto exorta est, ad quam extinguendam imperatores Byzantini non solum armis sed etiam edictis religiosis, quamquam inopportunis et sibi contradicentibus usi sunt. Ratio vera crudelissimae oppositionis Monophysitarum contra »Melkitas« non erat doctrina christiana, verum aemulatio ethnica et politica. Populi Chamo-Semitici doctrina christiana qua ansa et praetextu pro pugna contra potestantem politicam Byzantii utebantur. Inde tanta crudelitas, inde tanta saevities!

Elucubrata origine novae haeresis variae Monophysitarum sectae necnon ecclesiae hucusque vigentes: Jacobitarum, Armenorum, Coptorum et Abessinorum enumerantur, earumque mutua relatio describitur.

Praetermissis Armenis, Coptis et Abessinibus, de quibus postea specialis tractatio instituetur, Jacobitarum Syriam inhabitantium fata temporis cursu breviter elucubratur. Jacobitarum numerus nunquam magnus erat. Quemadmodum saeculo 5. et 6., ita etiam postea Jacobitae in urbibus tantum Syriae et Mesopotamiae vivebant. Tempore maximae prosperitatis Jacobitae 20 metropolitas necnon 103 episcopos in Syria numerabant, qui numerus saec. 16. ad 20 dioeceses decedit. Post bellum (1914—1918) Jacobitae unum Patriarcham in Mossul residentem, 11 metropolitas residentiales et 3 episcopos habent.

A saec. 6. usque ad saec. 13. Jacobitae Syrii disciplinas theologicas prophanasque maxime colebant. Scriptores jacobiti eorumque opera per saecula currendo in proprio capite enumerantur. Hisce absolutis doctrina Jacobitarum, eorum cultus necnon hierarchia fusius exponitur.

Sicut Nestoriani, ita etiam Jacobitae cum Sede Romana temporis cursu relationes inierunt. Descriptis unionis tentaminibus medio aevo factis fata unionis verae ab anno 1662, quo ecclesia Jacobitarum cum Sede Romana unitorum seu Syrorum catholicorum patriarcham proprium obtinuit, usque ad hodierna tempora describuntur. Specialis tractatus celeberrimis Patriarchis Syrorum Ephremo II. Rahmani (1898--1929) necnon Ephremo Gabrieli Cardinali Tappouni consecratur. Quibus absolutis status hodiernus Syrorum catholicorum (eorum organizatio, cleri educatio, vita monastica, statistica ecclesiastica) describitur. Sub fine tractatus bibliographia adjicitur.

Sredinom V. stoljeća bukula je u Carigradu nova hereza, koja je uzdrimala cijelim Istokom, te se proširila po Siriji, Mesopotamiji, Armeniji, Georgiji, Egiptu i Etiopiji, i traje do danas. Ta se hereza zove **M o n o f i z i t s t v o**.

1. Postanak Monofizitstva.

Monofizitstvo je niklo u doba duhovnog nazatka. Pomrli su već ljudi, koji su kroz sto i dvadeset godina poput sjajnih luči rasvjetljivali kršćanski Istok. Nema više u životu jednog Atanazija, jednog Gregorija Nazijanskog, Bazilija Velikog, Gregorija Niškog; nema više na životu Ivana Zlatousta, ni Ćirila Aleksandrijskog, koji su svojim sjajnim darovima uma, svojom naukom i svojim svetim životom dignuli znanstveni i vjerski život na Istoku do najveće visine, koji su stvorili zlatnu epohu tamošnje crkvene povijesti. Kroz više stoljeća unapredak nije Istok više rodio osobu, koja bi dosegla slavu pomenutih grčkih otaca.

Poslije ekumenskog sabora u Efezu god. 431., na kojemu je bio osuđen Nestorije, nastala na Istoku neko zatišje, slično oceanu uoči bure. Nestorije bude svrgnut, zatočen najprije u samostan Euprepios u blizini Antiohije u Siriji, onda prognan u Arabiju, a odande u Egipat, gdje umre oko god. 450. neskršen u najvećoj osamljenosti, zapuštenosti i siromaštvu.¹ Njegovim nasljednikom postaje najprije Maksimijan (431.—434.), a onda Proklo (434.—446.), slavan radi svoje poslanice Armencima, u kojoj pobija Nestorija.² Sv. Ćiril Aleksandrijski, glavni zatočnik prave nauke u Efezu, sklopi mir s Ivanom, patrijarom antiohijskim, koji je u Efezu još branio Nestorija. Ivan osudi Nestorija i njegovu nauku. Glavni pobjednik ostaje biskup rimski, Celestin, koji nije

¹ Nestorije je u progonstvu napisao povijest svojih borbi, svojih uspjeha i neuspjeha, svoje tragedije. Djelo se nije sačuvalo u cijelosti, nego samo u izvacima. Sr. Evagrius Schol.: »Historia ecclesiastica«, 1, 2—7, Migne: »Patrol. Graeca«, 84, 553 s. Mansi: »Concil. Collect.« V.

² Sr. Mansi: »SS. Concil. Collect.« V. 421—437. — Dr. O. Bardenhewer: »Patrologie«. Freiburg i. Br. 1910, str. 239.

doduše imao slavu filozofa ili teologa poput sv. Atanazija, Bazilija ili Gregorija Nazijanškog, ali koga je radi Stolice Petrove Istok priznao vrhovnim sucem u stvarima vjere i discipline.

God. 444. umre sv. Ćiril Aleksandrijski, a god. 446. umre i Proklo carigradski, koga naslijedi Flavijan, čovjek sveta života i prave vjere. Na aleksandrijsku stolicu zasjede Dioskur (444.—451.). Carska je čast bila u rukama Teodozija II. (408.—450.), vladara slaba, koji je stajao pod uplivom svog rđavog komornika, eunuha Hrizafija.³

To je ambijent, u kome je nikla nova hereza 5. stoljeća: Monofizitstvo. Začetnik joj je E u t i h, arhimandrit jednog samostana kraj Carigrada, koji je brojio do 300 monaha i koji je bio vrlo cijenjen u tadanjem monaškom svijetu.

Eutih je žestoko pobijao Nestorijevstvo. On se protiv njega borio na samom efeškom saboru, a svoju je borbu nastavio i dalje. Pobijajući Nestorija zašao je Eutih u drugu skrajnost, naime da je u Isusu Kristu nesamo jedna osoba, osoba božanska, nego i j e d n a n a r a v. Prema Eutihu postojale su u Kristu prije sjedinjenja dvije naravi, božanska i čovječja, nu poslije sjedinjenja postoji u njemu samo jedna narav, i to božanska, jer se čovječja utopila u njoj, kao što se kap vode topi u neizmjernom moru. Prema tomu Krist nije pravi čovjek. Odatle, što je Eutih učio u Kristu samo jednu narav *μὴν φύσιν* prozvala se njegova nauka Monofizitstvo.

Nu našao se odmah muž, koji je prozro zabludu i koji je neustrašivo na nju navalio. Onaj isti, koji je kao svjetovnjak prvi ustao protiv Nestorija što je u Kristu učio dvije osobe, ustao je i protiv Eutiha, što je u Kristu učio jednu narav. Junak taj zvao se E u z e b i j. God. 430. bio je još odvjetnik, ali je međutim postao biskup u Doriläumu, gradu u Frigiji.⁴ Uz njega pristadoše učeni T e o d o r e t, biskup iz Cyra, koji je god. 447. protiv Eutiha napisao djelo »Eranistes«,⁵ i D o m n u s iz Anti-hije.

Kako je Eutih uživao jako zaleđe u svemoćnom Hrizafiju, kome je bio kum, nitko se nije ufao protiv njega što poduzeti, pa ni patrijar Flavijan. Nu Euzebij ih zaskoči. Kad je dne 8. novembra 448. carigradski biskup Flavijan držao jednu sinodu,

² Sr. C. Lagier: »L'Orient Chrétien des apôtres jusqu' a Photius«. Paris. 1935, str. 265 ss.

⁴ Sr. Mansi: »SS. Concil. Collect.« VI. 583. ss, 651. ss, 985. ss.

⁵ Sr. Dr. O. Bardenhewer: »Patrologie«. Freiburg i. Br. 1910, str. 326 ss; Migne, P. G. 83, 27 ss.

gdje su se imale rješavati druge stvari, ustade neočekivano Euzebije dorilejski i svečano pročita optužbu protiv Eutih dokazavši mu zablude. Flavijan bude zatečen. Nu povodom tako svečane optužbe morade uredovati. Pozove arhimandrita pred sinodu. Hereziarh dođe ponosno uzdajući se u zaštitu dvora praćen mnoštvom svojih monaha. Prizna herezu i uskrati svako opozivanje. Biskupi ga osude, svrgnu s časti i izopće. Eutih prizva na Rim, ali papa **Leon Veliki**, taj duboki mislilac i bogoslov, prozre zabludu, te potvrdi Eutihovu osudu.⁶

Dok se Istok radovao, što je heretik osuđen i što je atmosfera bila pročišćena, snovao je starac Eutih u progonstvu spletke, tražio prijatelje i saveznike, kako da se osveti Flavijanu. Saveznici su se doskora našli. Bili su to aleksandrijski patrijar **Dioskuri** i sirski arhimandrit **Barzumas**. Njima se pridružio eunuh **Hrizafij** izrabljujući carsku vlast i silu.

Napomenuta trojica sklonuše slabog cara Teodozija II. te sazva u **Efez** »ekumenski« sabor, koji bi povratio čast Eutihu i njegovoj nauci. Car zatraži pristanak pape. **Leon Veliki** prista, premda nerado, te posla u Efez tri svoja legata, (biskupa **Julija** iz **Puteola**, svećenika **Renata** i đakona **Hilara**) i dogmatsku poslanicu, upravljenu na biskupa Flavijana. Papinska je poslanica točno definirala nauku, koja se imala na saboru prihvatiti. Osim te dogmatske poslanice uručio je papa svojim legatima još posebna pisma za cara, za sabor i za monahe. Car je Teodozije želio, da papa lično dođe u Efez, nu **Leon** nije mogao ostaviti Italije, jer je **Atila** bio blizu.

Efeški se sabor sabra god. 449. Započe i svrši u atmosferi bezakonja i proste sile. **Dioskur** osvane u Efezu s jakom tjelesnom stražom, sastavljenom od aleksandrijskih **Parabolana**. Arhimandrit **Barzumas** povede sa sobom s perzijskih granica 1.000 divljih i neobrazovanih monaha. Car posla pred crkvu četvu vojnika, koju je predvodio »**Comes S. Consistorii**«, da bude na pomoć Eutihu i njegovim saveznicima. Protiv svakog prava isključi car iz saborovanja učenog **Teodoreta** iz **Cyra**, a pravo glasa doznači protiv kanona arhimandritu **Barzumasu**, tobože

⁶ Eutih potraži zaštite i u glasovitog **Petra Hrizologa**, biskupa ravenškog, ali ga taj uputi na papu, kao na vrhovnog suca u vjerskim stvarima: »**Beatus Petrus**, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem« (**Leo M.**, Ep. 25). **Migne**: P. L. 54. 739—744. Sr. **Hergenröther-Kirsch**: **Kirchengeschichte**, Freiburg i. Br. 1911, str. 562.

kao zastupniku istočnih opata. Umjesto da papini legati predsjedaju saboru, kako je to bilo na dosadanjim ekumenskim saborima, prisvoji si nasilnim načinom sam Dioskur predsjedničko mjesto. On ne dopusti, da se pročita dogmatska poslanica pape Leona biskupu Flavijanu. Nasiljem provede cijelu svoju zlobnu osnovu: izradi, da sabor rehabilitira osobu i nauku Eutihovu kao i njegovih monaha, te osudi Flavijana i Euzebija dorilejskog.⁷

Već se prvi čin efeške tragedije zbio u velikom uzbuđenju. 135 članova sabora potpisa rehabilitaciju Eutihovu. Nu drugi čin prekorači i najsmionije zamisli. Kad se biskupi kratiše osuditi svetog Flavijana, Dioskur dade ugovoreni znak, te soldateska s Barzumasovim bijesnim monasima provali u crkvu. Vojnici mahahu oružjem, a monasi svojim toljagama. Dok je u svetištu crkve među biskupima vladala buka, začuje se Barzumasov klik: »Valja ubiti sve, koji se ne pokoravaju Dioskuru!« Da se što brže svrši ta strašna sjednica, potpišu biskupi na zahtjev Dioskurov prazan papir, koji će on kao predsjednik kasnije ispuniti. On je sam kasnije napisao svrgnuće Flavijana i Euzebija dorilejskog. Ne mogući obuzdati svoga gnjeva ponizi se aleksandrijski patrijar tako, te udari po licu carigradskog biskupa Flavijana, koga dva aleksandrijska đakona bace na zemlju. Barzumasovi monasi dokrajčiše posao, te zvjerski izbiše Flavijana. Polumrtva baciše ga na slamu u tamnici, odakle ga htjedoš slijedeći dan poslati u izgnanstvo. Zlikovci doista odvukoše Flavijana na put prema Frigiji, ali on umre na putu. Bilo je to treći dan poslije efeškog zločina.⁸

Osim patrijara Flavijana i biskupa Euzebija dorilejskoga skine efeški sabor i druge neke biskupe, među njima glasovitog Teodoreta iz Cyra. Njegovo je izopćenje bilo popraćeno naredbom, da se imadu spaliti njegova djela, a on da se imade prognati iz mjesta, gdje stanuju ljudi i da mu se imade uskratiti svaki zaklon i svaka hrana.⁹ Bijes Dioskurov nije bio ni time

⁷ Opis »lupeškog sabora« sr. Mansi, SS. Concil. Collect. VI, 529 ss; Hefele—Leclercq, Histoire des Conciles d'après les documents originaux, Paris, 1907, T. 2, str. 604—609.

⁸ Tako je Flavijan postao sličan svom predšasniku sv. Ivanu Zlatoustu, koji je god. 407. t. j. 42 godine prije, bio također prognan iz Carigrada u Kukus u Armeniji, ali je izmoren od puta i muka umro u mjestu Kumane. Sv. Ivan bio je žrtva aleksandrijskog patrijara, zloglasnog Teofila, dok je Flavijan bio žrtva Teofilova nasljednika Dioskura. Aleksandrija je dala crkvi velikih i slavni muževa, kao što su Origen, sv. Petar Mučenik, sv. Dionizije, sv. Atanazije, sv. Ciril. Nu ona je dala i razbojnike Teofila i Dioskura. Ova su dva imena korov na inače krasnoj njivi Egipta mučeničkog, Egipta učenjačkog i Egipta monaškog. Sr. C. Lagier, op. cit. St. 271.

⁹ Sr. Teodoret iz Cyra: Epistola 113, ad s. Leonem (Migne, P. G. 83, str. 1316).

zasićen. Žaleći, što su mu umakli papini legati, zaustavi se na povratku s biskupima iz Egipta, pa izopći i samoga papu Leona Velikoga kao krivovjerca.¹⁰ Dalje u svojoj zlobi, divljaštvu i bjesomučnosti nije išao ni jedan krivovjerac! Čini se, da bi Dioskur u danima progonstva s nasladom mogao pribivati i prolijevanju krvi na areni!

Tek što sazna o nečuvenim sablaznima u Efezu, papa Leon Veliki sazva sabor u Rimu, na kojemu poništi sve, što je ondje zaključeno i učinjeno. On dade efeškom saboru ime, koje ga za sva vremena žigoše žigom sramote: »latrocinium ephesium« — »lupeški sabor«. Što više papa pisa samomu caru Teodoziju II. tražeći, da se sazove drugi sabor, koji će oprati efeška zločinstva. Car ne htjede. Nu Bog sam posegnu rukom svojom, gdje ljudi ne mogoše. Teodozije padne po nesreći s konja i skrha vrat (450). Poslije njegove smrti preuze vladu njegova velika i plemenita sestra sv. Pulherija, koja podijeli vlast s vrsnim vojskovođom Marcijanom.

Što Leon Veliki nije postigao kod Teodozija, postigne brzo kod Pulherije. Ona se požuri, da popravi krvave nepravde »lupeškog sabora«. U sporazumu s papom sazove IV. ekumenski sabor, koji bude otvoren 8. oktobra 451. u Kalcedonu kraj Carigrada u prisutnosti papinih legata, 19 dvorskih dostojanstvanika i 600 biskupa.¹¹

Na prvoj sjednici pročitá biskup Euzebijé dorilejski optužnicu protiv Dioskura, koga sabor isključi iz biskupskog zbora, jer se drznuo bez ovlasti svete Stolice prisvojiti si predsjedništvo na saboru u Efezu i jer je ondje počinio druga zla. Na drugoj sjednici budu pročitana papina pisma, osobito dogmatska poslanica Flavijanu. Treća sjednica povede postupak protiv Dioskura i Eutihá. Dioskur bi morao lično izáči pred sabor, ne kao član, nego kao optuženik. Nu on se sakrije. Sabor ga osudi i skine sa časti. Car potvrdi osudu i progna Dioskura u Gangres na dnu Paflagonije. I Eutih, koga je carica Pulherija već 450.

¹⁰ Sr. Mansi, SS. Concil. Collect. VI. str. 1009, 1048, 1099.

¹¹ Kalcedon je grad crkvene pokrajine Bitinije, na azijskoj obali Bospora, nasuprot Carigrada. Putuje li tko danas marmarskim morem prema Carigradu, prve ga pozdravljaju fasade kuća velike turske tvrđave na azijskoj strani, zvane Kadi-Köi. Divno mjesto za velebne građevine na uzvisini azijske obale, gdje se na dnu svjetluca lazurno marmarsko more. Nekoč je tu bila ne siromašna turska tvrđava, nego krasan grad Kalcedon, koji je bio Carigradu ono, što Parisu Versailles. Oba grada dijelilo je more odrazujući poput krasnog zrcala raskošne palače. Središte Kalcedona bila je prekrasna bazilika sv. Eufemije. Tu je održan IV. ekumenski sabor. Sr. C. Lagier, op. cit. str. 272 s.

maknula iz njegova samostana, bude izopćen i prognan.¹² Nepravедno skinuti biskupi bijahu uspostavljeni u svoje časti i službe, među njima i Teodoret iz Cyra.

Na četvrtoj sjednici dne 17. oktobra osvanu na saboru zloglasni Barzumas u društvu više istočnih arhimandrita, da preda saborskim ocima predstavku u prilog Dioskura. Kad se pojavio, nastala među ocima veliko nezadovoljstvo. Glasno ga nazivahu »ubojicom Flavijanovim« i »kvariteljem Sirije«. Barzumas ostavi Kalcedon psujući Pulheriju, te se vratio u Siriju, gdje je širio Eutihovu zabludu do svoje smrti (458.). On je preko svoga učenika Samuela predobio i Armence za Monofizitstvo.¹³

Dne 22. oktobra na petoj sjednici proglasi sabor na najsvetiji način u prisutnosti same carice Pulherije katoličku nauku o dvije naravi u Kristu, cijele i nepomiješane, u jednoj osobi i u jednoj hipostazi.

Kalcedonski sabor stvorio je nekoliko disciplinarnih kanona, među kojima je najpoznatiji kanon 28., prihvaćen na želju carigradskog biskupa Anatolija u odsutnosti papinih legata. Taj kanon daje — usprkos cijele tradicije — carigradskome biskupu poradi političkog položaja Carigrada drugo mjesto u crkvenoj hijerarhiji, odmah iza biskupa rimskog, a prije biskupa aleksandrijskog i antiohijskog. Papa Leon Veliki potvrdi sve zaključke kalcedonskog sabora u vjerskim pitanjima, samo ne potvrdi kanona 28. Što više, juridičkom oštrinom i znanstvenom erudicijom dokaže u mnogim listovima na biskupe sabora, na Anatolija, na patrijare u Aleksandriji i Antiohiji, na cara i caricu neosnovanost ovoga kanona.¹⁴

(Nastavit će se.)

¹² Tako je svršio jadni Eutih. Nije sigurno, da li je umro u prognstvu ili doma. Dok je Dioskur živio u Gangri u Paflagoniji do god. 454. čini se, da je Eutih, i onako starac dubokih godina, umro brzo iza kalcedonskog sabora. Povijest ne daje lijepu sliku o Eutihu. Dok je Arije bio oštroman i učen, Nestorije i Eutih bijahu ljudi tek prosječne inteligencije. Kad je Eutih počeo naučavati jednu narav u Kristu, bio je starac od 70 godina, u bogoslovskoj znanosti slab, ali zato glavari uglednog samostana kod Carigrada i u najužem prijateljstvu s carskim komornikom eunuhom Hrizafijem. Sr. C. Lagier, op. cit. str. 266. — Papa Leon zove Eutiha: »Imperitus, imprudentissimus senex, stultissimus homo«. (Sr. Epist. 29. ad Theodosium imper., Migne, P. L., Tom. 54. str. 783). — Za njegovu nauku veli: »Ejus error de imperitia magis quam de versutia natus est«. (Sr. »Epist. ad Pulcheriam Augustam«, ibidem str. 790).

¹³ Sr. I. S. Assemani: »Bibliot. Orient«. Roma 1726. II, Cap. 1 ss.

¹⁴ Opširnije o tom kanonu vidi radnju: »Le 28 Canon de Chalcedoine« u »Bessarione«, Roma 1897. An. I. Nr. 12. str. 875—885.